

Prof. dr hab. Teresa Martyniuk
Sopocka Akademia Nauk Stosowanych
Sopot ul Rzemieślnicza 5

Sopot, 10.02.2023.

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej mgr Anny Jonkisz-Zacny

pt. „**Rzeczowe aktywa trwale a efektywność ekonomiczna gospodarowania**”

napisanej

pod kierunkiem prof. dr hab. Mieczysława Dobiji

(dyscyplina: ekonomia, dziedzina: nauki ekonomiczne)

1. Uwagi ogólne

Recenzja została przygotowana na wniosek decyzji Rady Dyscypliny Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (pismo prof. dr hab. inż. Stanisław Popek, Dyrektor Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie)

Recenzowana rozprawa liczy 243 strony, w tym 203 strony tekstu. Składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz podsumowania i wniosków. Tekst jest bogato ilustrowany formami graficznymi, zawiera 42 tabele, 26 rysunków i 2 schematy. Rozprawa została przygotowana głównie w oparciu o literaturę polską. Nie zabrakło w niej także kilku pozycji obcojęzycznych. Bibliografia liczy 109 publikacji zwartych oraz 8 aktów prawnych. Dobór źródeł należy uznać za właściwy.

W pracy wyraźnie widoczne są dwa aspekty. Pierwszy aspekt teoretyczno-poznawczy zawarty jest w rozdziałach I- III, natomiast aspekt metodyczno-badawczy w rozdziałach IV -V. Doktorantka swoje rozważania udokumentowała przeprowadzonymi badaniami amortyzowanych środków trwałych, co stanowiło podstawę do zaproponowania własnego narzędzia amortyzacji nieliniowej wynikającej z zastosowania drugiej zasady termodynamiki

2. Temat i cel rozprawy oraz jej założenia badawcze

Realizacja celów działalności przedsiębiorstwa wymaga angażowania określonych zasobów majątkowych, w tym rzeczowych aktywów trwałych. Wiedza o ich poziomie i zapotrzebowaniu na nie jest niezbędnym warunkiem skutecznego zarządzania przedsiębiorstwem. Wszystkie rzeczowe aktywa trwale, bez względu na ich rodzaj oraz wykonywane funkcje ulegają zużyciu, po czym, w pewnym momencie muszą zostać

zlikwidowane i zastąpione nowymi. Oznacza to, że każdy rzeczowy składnik zasobów trwałych, stosownie do jego rodzaju i przeznaczenia, ma określoną wartość użytkową w ściśle oznaczonym przedziale czasowym. Ten normatywny okres użytkowania wynika z obowiązujących w danym czasie stawek amortyzacyjnych.

W rzeczywistości tylko część rzeczowych aktywów trwałych użytkowana jest zgodnie z określonymi dla nich okresami normatywnymi. Niektóre ulegają całkowitemu zużyciu, a następnie likwidacji przed zakończeniem tego okresu, co może oznaczać niedopasowanie stawek amortyzacyjnych do okresów eksploatacyjnych lub występowanie niewłaściwych warunków eksploatacji. Liczniejszą grupę stanowią jednak rzeczowe aktywa trwałe o przedłużonym okresie użytkowania, wynikającym z odroczenia wymiany, głównie wskutek przez przedsiębiorstwo niedoboru środków finansowych. Racjonalna gospodarka takimi zasobami wymaga przyjęcia odpowiedniej polityki amortyzacyjnej..

Problem badawczy postawiony w rozprawie należy więc uznać za istotny, zwłaszcza z praktycznego punktu widzenia, gdyż efektywne gospodarowanie rzeczowymi aktywami trwałymi ma duże znaczenie z punktu widzenia wyzwań przed, którymi stoją firmy w dynamicznie zmieniającym się świecie biznesu.

Doktorantka na wstępie podkreśla, że *„motyw podjęcia badań w zakresie rzeczowych aktywów trwałych wiąże się z tym, że miarą efektywności działalności przedsiębiorstwa, czy też projektowanego przedsięwzięcia, jest jego wynik finansowy”* Czy w dzisiejszej rzeczywistości wynik finansowy to główna miara oceny efektywności działania przedsiębiorstwa?

Recenzowana praca ma charakter analityczny i jest obszernym merytorycznie studium teoretyczno-poznawczym poświęconym problematyce gospodarowania rzeczowymi aktywami trwałymi

Cel główny pracy Doktorantka sformułowała *„wypracowanie teoretycznie uzasadnionej metody amortyzacji rzeczowych aktywów trwałych, których wartość zależy od upływu czasu, gdzie czynnik czasu ma wiodące znaczenie dla określania wartości aktywów*

Tak sformułowany cel rozprawy sugeruje, że przedmiotem rozważań będzie amortyzacja a nie rzeczowe aktywa trwałe. Czy w kontekście tematu pracy celem głównym rozprawy powinno być tylko wypracowanie uzasadnionej metody amortyzacji?

Celowi głównemu rozprawy podporządkowano następujące cele szczegółowe sprowadzające się do:

1. *przeanalizowania i analizy literatury przedmiotu w zakresie podstawowych kategorii ekonomicznych, takich jak: kapitału, pracy, wartości, amortyzacji i innych pojęć powiązanych z rzeczowymi aktywami trwałymi.*
2. *przedstawienie naukowego uzasadnienia do procesu amortyzowania środków trwałych przy zastosowaniu metody degresywnej zmniejszającego się salda, uwzględniającego termodynamiczne rozpraszanie się kapitału.*
3. *wskazanie r)li metody kosztowej pomiaru PKB w interpretacji pary wielkości PKB i produktywności pracy Q, jako miernika postępu ekonomicznego.*

4. zastosowanie funkcji aktywności ekonomicznej (FAE) i modelu aktywności ekonomicznej (MAE) do analizy związków między wartością aktywów rzeczowych a poziomem wynagrodzeń i zarządzenia.
5. badanie przy zastosowaniu symulacji numerycznej wariantów zbieżności produktywności pracy gospodarki polskiej do wybranych krajów.

Moim zdaniem wyjaśnianie podstawowych kategorii ekonomicznych w rozprawie doktorskiej jest zbędne, stąd realizacja pierwszego celu szczegółowego rozprawy jest niekonieczna.

Realizacji celów pracy służyła weryfikacji trzech hipotez badawczych.

1. rzeczowe aktywa trwałe są istotnym czynnikiem wzrostu produktywności pracy
2. dla danego poziomu produktywności pracy Q istnieje adekwatny poziom wynagrodzeń W . Wzrost produktywności pracy wymaga także odpowiedniego wzrostu wynagrodzeń.
3. teoretyczną podstawę procesu amortyzowania rzeczowych aktywów trwałych stanowi parametr $E(s)$ określający tempo rozpraszania kapitału.

Zabrakło jednak określenia, która z nich ma charakter główny, a które są hipotezami pomocniczymi. Praca od strony metodologicznej została przygotowana poprawnie, na co składa się: wyraźnie zarysowany problem badawczy. Do realizacji postawionych w rozprawie zadań badawczych dobrano wykorzystane w niej metody, w tym krytyczną analizę piśmiennictwa z badanego obszaru, analizę dokumentów finansowych, analizę rynku, studium przypadku oraz metody wnioskowania statystycznego (statystyka opisowa oraz określenie zależności w oparciu o test kolejności

Praca ma charakter badawczo – projektowy. Ważny dla rozprawy wątek projektowy prowadzony w rozdziałach IV i V.

3. Struktura rozprawy i ocena merytoryczna

Osiągnięciu celu głównego rozprawy, weryfikacji hipotez badawczych podporządkowano zawartość pracy oraz jej układ. Praca składa się z pięciu rozdziałów, wstępu oraz podsumowania i wniosków.

We wstępie pracy została zasygnalizowana problematyka rozprawy, przedstawiono dotychczasowe badania nad teorią kapitału, podkreślając, że rozprawa ograniczy się do oceny utraty wartości kapitału ucieleśnionego w rzeczowych aktywach trwałych wyraźnego amortyzacją. Sformułowano w nim główny cel badawczy rozprawy, określono pytania badawcze, hipotezy oraz przedstawiono strukturę metodologii badań.. Dokonano krótkiej charakterystyki treści zawartej w poszczególnych rozdziałach pracy

Rozdział pierwszy rozpoczyna się prezentacją rysu historycznego rozwoju rachunkowości, jej zasad, zwracając szczególną uwagę na zasadę dualizmu, podstawowe pojęcia, uregulowania prawne oraz standaryzację rachunkowości, Rozdział kończą rozważania dotyczące wymiarowości rachunkowości podwójnej.

W kontekście dalszych rozważań w pracy, zamiast rozdziału poświęconego rachunkowości należało wprowadzić rozdział dotyczący istoty rzeczowych aktywów trwałych, ich wyceny, procesów zużycia czy zarządzania nimi. Ponadto, Doktorantka w przywoływanej literaturze często ograniczała się tylko do opracowań z własnego środowiska. Zabrakło mi szerszego przeglądu chociażby z ośrodka wrocławskiego, łódzkiego czy szczecińskiego. Taki „lokalny” przegląd literatury nie do końca, moim zdaniem, pozwolił na jednoznaczną weryfikację pierwszej hipotezy badawczej.

W rozdziale drugim Doktorantka przedstawiła wybrane zagadnienia dotyczące zarządzania rzeczowymi aktywami trwałymi poświęcone ocenie ekonomicznej projektów inwestycyjnych, dyskontowaniu kapitału, pozyskiwaniu środków trwałych przez leasing, wykorzystaniu funkcji aktywności ekonomicznej i mierników produktywności pracy. Rozdział ten kończą rozważania na temat roli środków trwałych w podnoszeniu efektywności gospodarowania.

Doktorantka w opisie procesu zarządzania środkami trwałymi skoncentrowała się na firmach produkcyjnych. Czym podyktowany był ten wybór? Sporo uwagi w rozdziale tym poświęca Doktorantka opisowi procesu planowania i pozyskiwania środków finansowych na inwestycje długoterminowe. Chociaż treść tej części rozprawy ma wartość poznawczą, jednak luźno związana jest z tematem pracy, tym bardziej, że tytuł punktu sugeruje szersze podejście do oceny projektów inwestycyjnych a nie tylko tych „twardych”. Może bardziej precyzyjnie należało sformułować tytuł punktu wskazując, że odnosić się będzie do rzeczowych aktywów trwałych.

Bardzo ciekawy i wnoszący wartości poznawcze jest syntetyczny schemat zawarty na stronie 55 prezentujący proces zarządzania środkami trwałymi. Wydaje mi się, że w tym „duchu” należało rozpocząć rozważania w tego rozdziału.

W punkcie 2.2 Doktorantka w przystępny sposób, na przykładach wyjaśnia zmianę wartości pieniądza w czasie, co z punktu widzenia dydaktycznego jest dużym walorem, ale czy to wartość poznawcza rozprawy doktorskiej?

Podobnie w punkcie 2.3 rozprawy Doktorantka wyjaśnia różnicę między leasingiem finansowym a operacyjnym. Moim zdaniem temat pracy raczej wskazywał na to by pokazać efektywność gospodarowania rzeczowymi aktywami trwałymi przy różnych rodzajach i formach leasingu, korzyści i zagrożenia z tego płynące a nie pokazywać harmonogram spłaty i to tylko w leasingu finansowym, czy też dekretną zdarzeń (tabela 12). A co z leasingiem operacyjnym, zwrotnym itp.

Treści punktu 2.5 *Funkcja aktywności ekonomicznej i mierniki produktywności* i 2.6 *O roli środków trwałych w podnoszeniu efektywności gospodarowania* nawiązują wprost do tematu pracy i mają dużą wartość poznawczą. Doktorantka podejmuje próbę pokazania roli aktywów trwałych w utrzymaniu poziomu produktywności w skali makroekonomicznej.

Prosiłabym Doktorantkę, o wyjaśnienie podczas publicznej obrony, czym kierowała się dokonując wyboru zaprezentowanych w tym rozdziale determinant zarządzania rzeczowymi aktywami trwałymi.

W kolejnym, **trzecim rozdziale**, Doktorantka zakłada, że będzie omawiała standardy rachunkowości odnoszące się do środków trwałych, wyceny środków trwałych, ujęcia ich w księgach rachunkowych oraz inwentaryzacji. Doktorantka w punkcie 3.1. omawia krajowe i międzynarodowe regulacje dotyczące rzeczowych aktywów trwałych a nie tylko standardy dotyczące środków trwałych. Moim zdaniem, od treści zawartych w tym punkcie powinny rozpocząć się rozważania w pracy. Doktorantka już w poprzednich rozdziałach mówiła o tym składniku aktywów przedsiębiorstwa a dopiero teraz wyjaśnia jak go będzie rozumiała.

W pracy doktorskiej nie widzę uzasadnienia pokazywania standardowych zapisów ujęcia w księgach różnych form nabycia środków trwałych prezentowanych w tabelach od 16 do 19. Podobne zastrzeżenie mam do treści punktu 3.2. mówiącego o prowadzeniu ksiąg i inwentaryzacji środków trwałych. Zapisy w tych punktach mają raczej charakter podręcznikowy a nie dyskusji literaturowej, której oczekuje się w pracy doktorskiej..

Kolejny punkt sugeruje, że Doktorantka dokona klasyfikacji środków trwałych, przyjmując różne kryteria podziału i dla różnych potrzeb, między innymi tematu pracy. To co zaprezentowała Doktorantka to rodzajowy podział środków trwałych przyjęty w ramach klasyfikacji GUS. Nie wyczerpuje to oczekiwań wynikających z tytułu punktu pracy. Prosiłabym Doktorantkę podczas publicznej obrony o krótką prezentację klasyfikacji rzeczowych aktywów trwałych przede wszystkim z punktu widzenia tematu rozprawy.

Rozdział czwarty jest próbą pokazania deprecjacji środków trwałych wyrażonej zarówno procesem ich umarzania oraz amortyzacji. Rozważania swoje Doktorantka rozpoczyna od omówienia termodynamicznych aspektów procesu starzenia się obiektów. Ciekawa i teoriopoznawcza treść rozprawy zawarta jest w punkcie 4.2. tego rozdziału, w którym Doktorantka pokazuje amortyzację degresywną uwzględniającą termodynamiczne rozpraszanie się kapitału początkowego. Zrozumiałym jest, że Doktorantka realizując temat pracy w dużej mierze opierała się na publikacjach ze swojego środowiska. W całej pracy cytuje promotora (dobrze) ale zapomina o dorobku na poruszany temat badaczy z innych ośrodków kraju czy zagranicy.

W **rozdziale piątym** Doktorantka dokonuje analizy porównawczej zależności występujących między metodami amortyzacji wybranej do badań grupy środków trwałych (samochody osobowe) a ich wartością rynkową. Badaniem objęto 120 modeli samochodów osobowych przez okres 5 lat. Zaprezentowano na schemacie metodologię badań składającą się z 5 etapów, w których przedstawiano cel, przedmiot, proces badań, liczebność próby i uzyskane wyniki. Zebrane podczas badań dane o wartości rynkowej i obliczona amortyzacja pięcioma metodami były podstawą do przeprowadzenia analizy statystycznej zależności i korelacji między produktywnością pracy a wartością aktywów trwałych w PKB oraz wartością rzeczowych aktywów trwałych a poziomem wynagrodzeń i poziomem zarządzania przy zastosowaniu funkcji aktywności, którą zweryfikowano na przykładzie Grupy Kęty SA.

Na tle lektury rozprawy, mam pytanie do Doktorantki, na które oczekuję odpowiedzi podczas publicznej obrony:

1. jaki wpływ, zdaniem Doktorantki, na proces amortyzacji rzeczowych aktywów trwałych ma cykl życia przedsiębiorstwa ?
2. czy spotkała się Doktorantka z innymi, od zaprezentowanych w rozprawie, modelami amortyzacji środków trwałych wpływającymi na zwiększenie zdolności produkcyjnej przedsiębiorstwa?
3. czy zdaniem Doktorantki wnioski płynące z przeprowadzonych badań dotyczące zależności między zaproponowaną metodą amortyzacji a wartością rynkową środków trwałych można uogólnić do wszystkich grup rodzajowych środków trwałych?

4. Wniosek końcowy.

Pomimo powyżej przedstawionych uwag, być może polemicznych, mogę stwierdzić, że mgr Anna Jonkisz-Zacny zaprezentowała wysoki poziom wiedzy teoretycznej i praktycznej w zakresie problematyki, której dotyczy recenzowana rozprawa. Wykazała się umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych, w sposób oryginalny realizując postawiony cel badawczy. Wybór tematu jest właściwy, cele badawcze zostały zrealizowane, a postawione hipotezy badawcze zweryfikowane. Praca jest napisana jasnym i zrozumiałym językiem, starannie ilustrowana i udokumentowana tabelami i schematami.. Wywody są klarowne i logiczne

Mocną stroną recenzowanej rozprawy jest:

1. trafny wybór tematu, który jest aktualny o dużym znaczeniu dla wzbogacenia dorobku naukowego dyscypliny jaką jest ekonomia i finanse,
2. zbadanie zależności pomiędzy wartością rzeczowych aktywów trwałych a poziomem wynagrodzeń i poziomem zarządzania rzeczowymi aktywami trwałymi przy zastosowaniu funkcji aktywności
3. wyjaśnienie roli rzeczowych aktywów trwałych w podnoszeniu efektywności gospodarowania
4. wskazanie możliwości zastosowania klasycznej teorii termodynamiki w zarządzaniu rzeczowymi aktywami trwałymi.

Reasumując, uważam że recenzowana rozprawa doktorska mgr Anny Jonkisz-Zacny „*Rzeczowe aktywa trwałe a efektywność ekonomiczna gospodarowania*” spełnia merytoryczne i formalne wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Stanowi poszukiwawczy przegląd złożonych problemów dotyczący ekonomicznej efektywności wykorzystania rzeczowych aktywów trwałych. W moim przekonaniu rozprawa stanowi podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia naukowego doktora **nauk ekonomicznych w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplina ekonomia i finanse**. Wnoszę zatem o jej dopuszczenie do publicznej obrony.